

POJAM SAOBRAZNE ISPORUKE ROBE U JEDNOOBRAZNYM IZVORIMA PRAVA MEDJUNARODNE PRODAJE*

Apstrakt

Pravno dejstvo ugovora o prodaji se sastoji u tome što stvara određena prava i obaveze za ugovorne strane. Jedna od osnovnih obaveza prodavca je da robu preda, odnosno isporuči kupcu. Kupac je dužan da primi ovu isporuku. Prodavac je obavezan da isporuči robu kupcu ne samo u vrijeme i na mjestu predviđenom ugovorom, nego i da isporučena roba nema materijalne ili pravne nedostatke. Drugim riječima, roba mora biti u cjelosti saobrazna ugovoru. U protivnom, prodavac nije uredno izvršio svoju obavezu isporuke. Međutim, potrebno je razlikovati nesaobraznu isporuku i isporuku nesaobrazne robe. Nesaobrazna isporuka se odnosi na način kako je prodavac ispunio obavezu isporuke u pogledu mesta, vremena i načina. Ako je ispunjavajući ovu obavezu povredio bilo koji od navedenih elemenata, na primer, ako je isporučio robu u drugo mesto, u drugo vrijeme ili na drugi način, tako što je utovrio na kamion, a ne u železnički vagon, povredio je obavezu isporuke. Roba je "isporučena," ali se takva isporuka smatra nesaobraznom isporukom. Nesaobraznost se ne manifestuje ili se ne vidi na samoj robi, već se tiče drugih radnji koje su u vezi sa ugovorenim robom, a koje u pravnom smislu predstavljaju obaveze prodavca. I kad je prilikom isporuke prodavac povredio mesto, vrijeme ili način, tako isporučena roba može imati sva ugovorena svojstva i u pogledu količine i u pogledu kvaliteta. Roba može stići sa zakašnjenjem, u drugo mesto i u kamionu, a ne vozom, ali i pored toga, kupac može dobiti upravo robu koju je ugovorio. Sa druge strane, iako povreda mjesta, vremena i načina isporuke robe ne mora dovesti do isporuke nesaobrazne robe,

* Stručni saradnik u Okružnom sudu u Banjoj Luci. jellenagrahovac@gmail.com Rad primljen 23.01.2019.

* Rad predstavlja deo doktorske disertacije koju je autor odbranila pod naslovom *Pravni aspekti nesaobraznosti robe u pravu međunarodne trgovine*, Pravni fakultet u Banja Luci 2015.

često se uzroci nesaobrazno isporučene robe mogu naći upravo u njima. Ali i obrnuto, može se desiti da se prodavac prilikom isporuke u potpunosti pridržavao sva tri elementa isporuke, a da je kasnije zbog nekih drugih uzroka kupcu stigla roba sa nedostacima, tj. nesaobrazna. Iz tih razloga je potrebno razlikovati pravne pojmove nesaobrazne isporuke i isporuke nesaobrazne robe.¹

Ključne riječi: ugovor o međunarodnoj prodaji, roba, saobraznost, Bečka konvencija, zajednička evropska pravila prodaje, nesaobraznost.

1. Uvod

Predmet ovog rada je pojam i pravno regulisanje situacija kada je isporučena nesaobrazna roba. To su slučajevi kada je kupac preuzeo robu koja mu je na vrijeme, na ugovorenom mjestu i na ugovoreni način stavljena na raspolaganje, ali kasnije ustanovi da roba nema ugovorena ili osnovano očekivana svojstva. Isto se može desiti i u slučaju kad je prodavac na vrijeme, na mjestu i na ugovoreni način predao robu na prevoz, ali je kupcu stigla nesaobrazna roba. I u jednom i u drugom slučaju prodavac je isporučio robu (bez obzira da je povredio obaveze koje ulaze u pojam isporuke) i kupac je primio isporučenu robu, ali roba ima nedostataka koji su obuhvaćeni pojmom nesaobraznosti.

U širem smislu, pojam nesaobraznosti obuhvata slučajeve kad isporučena roba ima materijalne nedostatke koji se manifestuju kao kvalitativni i kvantitativni nedostaci.

Prema odredbama člana 35. Konvencije UN o ugovorima o međunarodnoj prodaji robe (Bečka konvencija ili KUN), materijalni nedostaci postoje kad je isporučena roba, odnosno stvar:

1. u većoj ili manjoj količini od ugovorene;
2. druga, a ne ugovorena roba;
3. nema potrebna svojstva ili odlike za redovnu upotrebu ili promet;
4. nema potrebna svojstva za naročitu upotrebu za koju je kupac nabavlja, a koja bi bila poznata prodavcu ili mu je morala biti poznata;
5. ako nema svojstva i odlike koje su izričito ili prećutno ugovorene, odnosno propisane;
6. ako nije saobrazna uzorku ili modelu, osim ako su uzorak ili model pokazani samo radi obavještenja

¹ Vid. R. Vukadinović, *Međunarodno poslovno pravo*, Kragujevac, 2012, str. 468.

7. nije upakovana ili zaštićena na uobičajeni način.²

Kvantitativni nedostaci postoje u slučajevima kada je prodavac predao kupcu samo jedan dio određene individualne stvari, kao i kad mu je predao veću ili manju količinu od ugovorene.³

Slična rješenja sadrže i Opšte uzanse za promet robom.⁴

2. Opšti pojam saobrazne isporuke robe

U domaćoj i u uporedno-pravnoj teoriji ne postoje identična gledišta i stavovi na osnovu kojih bi se mogao izvesti jedinstven pristup u pojmovnom definisanju saobraznosti. Sa druge strane, saobraznost predstavlja ne samo pravni pojam, nego se koristi i u drugim oblastima, a ne samo kod ugovora o prodaji, pa i u svakodnevnom laičkom govoru.

Tako u oblasti zaštite potrošača, naročito u poslednje vrijeme dostizanja tzv. evropskih standarda i harmonizacije sa pravom EU, pojam saobraznosti dobija posebno mesto. U ovom smislu valja razumeti odredbe člana 50. Zakona o zaštiti potrošača Republike Srbije, koje nose naslov „saobraznost robe“, a kojima je propisana obaveza prodavca da "isporuči robu koja je saobrazna ugovoru", pri čemu se "pretpostavlja se da je isporučena roba saobrazna ugovoru, ako:

1. odgovara opisu koji je dao prodavac i ako ima svojstva robe koju je prodavac pokazao potrošaču kao uzorak ili model;
2. ima svojstva potrebna za naročitu upotrebu za koju je potrošač nabavlja, a koja je bila poznata prodavcu ili mu je morala biti poznata u vreme zaključenja ugovora;
3. ima svojstva potrebna za redovnu upotrebu robe iste vrste;
4. po kvalitetu i funkcionisanju odgovara onome što je uobičajeno kod robe iste vrste i što potrošač može osnovano da očekuje s obzirom na prirodu robe i javna obećanja o posebnim svojstvima robe data od strane

² Vid. i Zakon o obligacionim odnosima - član 479.

³ Poblize o tome vidjeti, Mihajlo Konstantinović, *Skica za Zakonik o obligacijama i ugovorima*, Beograd, 1969., član 407. tač. 3. stav 1.

⁴ Opšte uzanse za promet robom - Uzansa broj 115-134, Bečka konvencija o ugovorima o međunarodnoj prodaji robe, član 35., vidjeti, Jelena Perović, *Bitna povreda ugovora - međunarodna prodaja robe*, Beograd, 2004., 188-216., V. Stojiljković, *Međunarodno privredno pravo*, Beograd, 2003., 161-167.

prodavca, proizvođača ili njihovih predstavnika, naročito ako je obećanje učinjeno putem oglasa ili na ambalaži robe“.⁵

U svakodnevnom govoru, pojam saobraznosti znači ujednačenost, istovijetnost, u konkretnom slučaju istovjetnost robe koja je isporučena, onome što piše u ugovoru, deklaraciji, prezentaciji i sl. Drugim riječima, saobraznost podrazumijeva da kvalitet i kvantitet robe mora biti jednak (saobrazan) onome što je dogovoreno prilikom sklapanja ugovora o prodaji.

U momentu zaključenja ugovora o prodaji robe, trgovci često nemaju jasnu predstavu o pravnom značenju i sadržini pojma saobraznosti. Oni očekuju da kontra činidba druge strane, bude ekvivalentna njihovoj činidbi, odnosno da ono za šta daju novac, odgovara vrijednosti toga novca i bude saobrazna njihovim očekivanjima i oko toga se u suštini ne javljaju posebni problemi. Problemi ne postoje ni u slučaju kada prodavac ovu svoju obavezu ispuni u cjelosti u skladu sa očekivanjima kupca i isporuči robu koju je on tražio. Međutim, problemi i teorijska pitanja se otvaraju tek ako roba nije saobrazna, što se manifestuje kao nezadovoljstvo kupca jer nije dobio očekivano.

Tako posmatrana nesaobraznost nije u funkciji, niti vodi cilju zdravog dejstva ugovora. Ona je suprotna načelu *pacta sunt servanda*, odnosno pravilu da je ugovor zakon za stranke i da se zaključuje i izvršava saglasno načelu *bona fide*. On se zaključuje i izvršava u dobroj namjeri. U praksi se ipak dešava da prodavac ovu svoju obavezu isporuke robe ne izvrši na način i pod uslovima propisanim ugovorom, bilo u pogledu njenih kvalitativnih ili kvantitativnih svojstava, tako da se ovo pitanje tzv. pozitivne pretpostavke i premise saobraznosti koja se pretpostavlja pretvara u njenu negaciju i suprotnost koju nazivamo nesaobraznost.⁶

Postojanje nesaobraznosti sa sobom povlači određene pravne posledice sa jedne strane, a sa druge strane, nameće obavezu odgovornosti prodavca za ove štetne posledice.

Drugim riječima, pitanje saobraznosti isporuke robe se postavlja kao pravno-teorijski problem kada dođe do negacije saobraznosti, odnosno kada prodavac kupcu isporuči nesaobraznu robu. To otvara čitav niz drugih pitanja vezanih za slučajeve nepostojanja saobraznosti, načina njihovog utvrđivanja, pravnih posledica njenog postojanja i čitavog niza drugih praktičnih i teoretskih pitanja.

⁵ Poblize o tome vidjeti, član 50. Zakona o zaštiti potrošača Republike Srbije, „Službeni glasnik RS“ broj 73/2010, koji je usvojen 12. oktobra 2010. godine, a stupio na snagu 1. Januaura 2011. godine.

⁶ Kao i u životu, u pravilu se zdravom čovjeku ne posvećuje posebna pažnja. Tek kada se razboli uspostavlja mu se dijagnoza i traže određeni lijekovi.

3. Pojam saobrazne isporuke robe u uniformnim i uporednim izvorima prava prodaje

3.1. Uniformni izvori prava

Pod uniformnim ili jednoobraznim izvorima prava se podrazumeva, pre svega, Bečka konvencija, ali i Evropska zajednička pravila o prodaji (*Common European Sales Law* - CESL) i Predlog zajedničkog referentnog okvira (*Draft Common Frame of Reference* - DCFR). Pri tome, valja imati u vidu da pravila iz Bečke konvencije u punom smislu predstavljaju jednoobrazna i svestki priznata pravila u gotovo sto država, da Zajednička evropska pravila o prodaji imaju posebnu prirodu i da im je primena kao dobrovoljnih pravila ograničena na države članice EU, a da pravila iz Predloga zajedničkog referentnog okvira predstavljaju samo model pravila koja nemaju obavezuću snagu.

U uniformnim i uporedno-pravnim izvorima prava prodaje se polazi od pretpostavke da se obaveza prodavca ne iscrpljuje samo u predaji robe prevoziocu ili u njenom stavljanju na raspolaganje kupcu, tj. samo u isporuci robe. Kupac očekuje od prodavca ne samo da mu isporuči robu, već i da roba ima određena svojstva, ona koja je imao u vidu prilikom zaključivanja ugovora, odnosno, ona svojstva koja je ugovorio.⁷

Obaveza isporuke saobrazne robe ima svoj korijen u ustanovi *odgovornosti za materijalne nedostatke* (mane), koja predstavlja posebnu obavezu prodavca u većini nacionalnih prava. Tačnije, obaveza isporuke saobrazne robe proizašla je kao rješenje koje treba da prevaziđe sve suprotnosti i nejasnoće, koje je posebna obaveza prodavca na garanciju za nedostatke sa posebnim sankcijama stvarala u regulisanju obaveza iz ugovora o prodaji u nacionalnim pravima.⁸

3.1.1. Rješenja u Jednoobraznom zakonu o međunarodnoj prodaji tjelesnih pokretnih stvari

Saobraznost robe je prvi put regulisana u članu 19 (1), 33 (1) i 36, Jednoobraznog zakona o međunarodnoj prodaji tjelesnih pokretnih stvari - *The Uniform Law for the International Sale of Goods- ULIS*, kao obaveza prodavca koja se sastoji iz dva elementa:

1. Obaveze da preda stvar u utvrđeno vrijeme i utvrđenom mjestu;
2. Obavezu da preda stvar saobrazno ugovoru.

⁷ R. Vukadinović, n. djelo, str. 468.

⁸ M. Draškić, M. Stanivuković, 2005., 318.

Prodavac je obavezu isporuke mogao da povrijedi bilo tako što u predviđeno vrijeme uopšte ne preda stvar/robu,⁹ kad robu preda u nekom drugom mjestu (a ne u predviđenom), i kada preda stvar koja nije saobrazna uslovima ugovora.¹⁰

Ovakav pristup u definisanju saobraznosti i iz njega izvednog pojma nesaobraznosti se naziva *integrisan*, jer obuhvata i slučajeve kada prodavac ne isporuči ništa i slučaj kad prodavac isporuči stvar koja nije saobrazna. Ovakvim pristupom se odstupilo u odnosu na tradicionalnu doktrinu rimskog prava prema kojoj se kao neizvršenje smatala samo docnja (*mora debitoris*), pa su sankcije za slučaj skrivenih mana bile potpuno nezavisne od pravila o docnji. Prema rješenju iz ULIS-a, isporuka manljive stvari ne podliježe više posebnim propisima odgovornosti za mane, nego se smatra kao povreda ugovorne obaveze na isporuku stvari bez mane.

Novo rješenje dobilo je i svoj terminološki izražaj u riječi „nesaobraznost“, koji ranije u nacionalnim pravima nikada nije korišćen u ovom smislu.

Prema tome, zadocnjenje isporuke je ponašanje prodavca nesaobrazno ugovoru isto kao i isporuka manljive stvari. Ipak, u Jednoobraznom zakonu nije data sintetička definiciju pojma nesaobraznosti, nego su nabrojani slučajeve kad stvar nije saobrazna.¹¹

Prema Jednoobraznom zakonu, prodavac nije predao stvar saobraznu ugovoru, tj., nije izvršio svoju obavezu isporuke:

1. Kad je predao samo jedan dio prodane stvari ili kad je predao veću ili manju količinu od ugovorene;
2. Kad je predao neku drugu, a ne onu stvar koja je ugovorena ili je predao stvar druge vrste;
3. Kad je predao stvar koja nije saglasna uzorku ili modelu koji je uručen ili upućen kupcu, izuzev ako ovaj nije pokazan kupcu samo radi obavještenja bez ikakave obaveze u pogledu saobraznosti;
4. Kad je predao stvar koja nema potrebna svojstva za njenu redovnu upotrebu ili za njeno iskorištavanje u trgovini;
5. Kad je predao stvar koja nema potrebna svojstva za naročitu upotrebu, koja je izrično ili prećutno predviđena ugovorom; i

⁹ Poblje o tome vidjeti, član 24. Jednoobraznog zakona

¹⁰ U pojam nesaobraznosti, kao što smo ranije vidjeli, ulazi i djelimična isporuka, po M. Draškić, 1990.,180.

¹¹ M. Draškić, 1990., 180.

6. Uopšte, kad je predao stvar koja nema svojstva i osobenosti predviđene izrično ili prećutno ugovorom.

3.1.2. Rješenja u Bečkoj konvenciji

Bečka konvencija o ugovorima o međunarodnoj prodaji robe, samo donekle slijedi rješenja koja regulišu saobraznost robe Jednoobraznog zakona. Za razliku od Jednoobraznog zakona rješenje sadržano u član 35. Bečke konvencije sadrži jednostavniji i pregledniji tekst.

U Konvenciji nije na izričit način određen pojam saobraznosti, ali iz naslova čitavog Odseka II *Saobraznosti robe i prava ili potraživanja trećih lica*, kao i iz člana 35. do 44 Bečke Konvencije možemo izvesti dva zaključka:

1) kao i u nacionalnim pravima, u Konvenciji je napravljena razlika između odgovornosti za saobraznost robe, s jedne i odgovornosti za pravne nedostatke, s druge strane. Prema tome, nesaobraznost robe predstavlja sve nedostatke robe koji ne bi mogli biti obuhvaćeni pravnim nedostacima, i

2) Bečka Konvencija koristi jedinstven pojam saobraznosti robe koji obuhvata sva fizička svojstva robe, odnosno ne samo odstupanja u kvalitetu, nego i razlike u količini, isporuka *aliud-a* i nedostatke u pakovanju robe.¹²

Naime, "Konvencija UN o ugovorima o međunarodnoj prodaji robe polazi od moralno-pravnog pravila *caveat venditor* koje, za razliku od shvatanja u rimskom pravu (*caveat emptor*), predstavlja opštu tendenciju u ugovornom pravu prodaje od kraja XIX vijeka."¹³

Ovakvo shvatanje je u Konvenciji, u članu 35, izraženo kroz obavezu prodavcu da isporuči robu saobraznu ugovoru i njegovu odgovornost u slučaju da je kupcu isporučio nesaobraznu robu. Činjenica da li je prodavac znao ili nije znao, kao ni to da li je kriv za postojanje nesaobraznosti nisu od značaja za njegovu odgovornost.¹⁴ U Nacrtu zajedničkih pravila za upućivanje, garantovanje saobraznosti robe je određeno kao osnovna obaveza.¹⁵ Bečka konvencija o

¹² Sandra Fišer – Šobot, „Odgovornost prodavca za isporuku robe u međunarodnom i domaćem pravu“, Doktorska disertacija, Novi Sad, 2009., 80-81.,

¹³ R.F. Henschel, Conformity of Goods in International Sales Governed by CISG Article 35: Cavaet Venditor, Cavaet Emptor and Contract Law as Background Law and as a Competing Set of Rules, *Nardic Journal of Commercial Law*, iss.2004, No 1, 3., navedeno prema V. Popović, R. Vukadinović, 2010., 128

¹⁴ S. Kruising, (Non-) conformity in the 1980 UN Convention on Contracts for the International Sale of Goods: a uniform concept?, *Interesentia nv*, 2004, 25.

¹⁵ DCFR, IV.A. - 2:301(d).

ugovorima o međunarodnoj prodaji robe obavezuje prodavca da isporuči saobraznu robu.

Član 35. (1) Konvencije propisuje da saobraznost robe obuhvata obavezu prodavca da isporuči robu u količini, kvalitetu i vrsti, kako je to predviđeno ugovorom i da roba bude zapakovana i zaštićena na način predviđen u ugovoru. Pored navedenog, Konvencija polazi od toga da je osnovno pravilo i da je za saobraznost robe mjerodavno ono što su strane ugovorile. U slučaju da takav sporazum ne postoji saobraznost se procjenjuje prema objektivnim kriterijumima predviđenim u članu 35(2), Konvencije.

U Konvenciji je pojam saobraznosti robe je određen kao *jedinstveni pojam*. Jedinstvenost se ogleda i manifestuje u dva aspekata. Prvo, pojam nesaobraznosti je širok pojam i obuhvata vidljive i nevidljive ili skrivene nedostatke i odnosi se i na isporuku druge, a ne ugovorene robe (*aliud*). Saobraznost ima svoj osnov u ustanovi garancije za fizičke nedostatke kao posebne obaveze prodavca. Nesaobraznost predstavlja širi pojam u odnosu na fizičke mane robe i obuhvata slučajeve manjivog izvršenja, odnosno kad isporučena roba ima fizičke nedostatke i neizvršenja. Tako se o nesaobraznosti, osim u slučajevima fizičkih mana, može govoriti i u slučaju djelimične isporuke, isporuke manje ili veće količine robe od ugovorene i isporuke *aliud-a*.

U pogledu pravnih nedostaka, mišljenja u pravnoj teoriji su podijeljena. Dok jedni smatraju da je riječ o tehničkom pojmu koji se odnosi samo na slučajeve navedene u članovima 35. i 36. Konvencije, a ne i na slučajeve postojanja prava i zahtjeva trećih lica iz člana 41. Konvencije, drugi smatraju da se pojam nesaobraznosti odnosi i na posljednje slučajeve.¹⁶ Smatramo da se pojam saobraznosti odnosi i na pravne zahteve i da pojam nesaobraznosti obuhvata i pravne nedostatke. U tom smislu govori i činjenica da su pitanja saobraznosti robe i prava i zahtjevi trećih lica u Konvenciji regulisana u istom odsjeku. U tom slučaju se o nesaobraznosti može govoriti ne samo na osnovu fizičkih, već i na osnovu pravnih karakteristika isporučene robe.¹⁷

Fizička svojstva polaze od sastava, oblika, sadržaja robe, i po tome se određena roba razlikuje od druge, u okviru jedne vrste, ili se pravi razlika po vrsti robe u okviru roda i između rodova.

Kod pravnih svojstava se polazi od toga da kupac očekuje da može slobodno i potpuno da raspoláže robom i da ga u tom raspolaganju ne ometaju treća lica

¹⁶ Poblje o tome vidjeti, P. Huber and A. Mullis, *The CISG: A new textbook for students and practitioners*, Sellier, 2007., 247., po V. Popović, R. Vukadinović, 2010., 128. U domaćoj teoriji: J. Perović, *Bitna povreda ugovora*, 201.

¹⁷ V. Popović, R. Vukadinović, 128.

svojim zahtjevima. Ako mu isporučena roba to ne omogućava, u pitanju je nesaobrazna roba. U Konvenciji su i jedna i druga svojstva obuhvaćena pojmom saobraznosti robe (*conformity of goods*). Prema tome, roba je saobrazna ugovoru ako ima ugovorena ili uobičajena svojstva i ako je slobodna od zahtjeva trećih lica. Drugim riječima, prodavac je dužan, da bi ispunio obaveze iz ugovora, da kupcu isporuči saobraznu robu. Ako roba nije saobrazna prodavac je odgovoran za nesaobraznost. Kupcu u tom slučaju stoje na raspolaganju posebna pravna sredstva.¹⁸

Drugi aspekt u kome se manifestuje jedinstveni pojam saobraznosti se odnosi na pravna sredstva koja stoje na raspolaganju kupcu u slučaju nesaobraznosti i na odgovornost prodavca za nesaobraznost, o čemu će kasnije biti reči.

3.1.3. Rješenja u Zajedničkim evropskim pravilima o prodaji

Za ralikom od Bečke konvencije i DCFR, u kojima se polaze od tzv. negativnog pristupa, u CESL se u članu 100, navodi da roba ili digitalni sadržaj moraju:

1. odgovarati posebnoj svrsi koja je bila poznata prodavcu u vreme zaključivanja ugovora i da mu je kupac to saopštio, osim ako okolnosti pokazuju da se kupac na to nije mogao osloniti, ili da bi to bilo nerazumno da se kupac osloni na prodavčeve veštine i sud,
2. odgovarati svrsi za koju se normalno koristi (prema objektivnom kriterijumu),
3. odgovarati uzorku ili modelu koji je kupac pokazao,
4. biti zaštićena ili upakovana na uobičajeni način, a ako takvog načina nema, tako da sačuva i zaštiti robu,
5. biti isporučena zajedno sa pripacima, uputstvom za instalaciju ili drugim uputstvima koje kupac očekuje,
6. imati kvalitete i sposobnosti koji su naznačeni u balo kojoj predugovornoj izjavi koja čini deo ugovora na osnovu člana 69. i
7. imati takve kvalitete i karakteristike koje kupac može da očekuje.

U odnosu na rešenja koja su predviđena Bečkom konvencijom, Evropskim pravilima je regulisano i pitanje saobrazne instalacije kod ugovora o pružanju usluga. Nesaobrazna ili nepravilna instalacija je predviđena kao poseban oblik nesaobraznosti. Prema odredbama člana 148.4. CESL-a, predviđeno je da u ugovoru između trgovca i potrošača kad predmetna usluga obuhvata i instalisanje robe, "instalisanje mora biti takvo da instalisana roba odgovara

¹⁸ V. Popović, R. Vukadinović, 128-129.

ugovoru u smislu člana 101." Osim toga, nesaobraznost može biti i pravna. Tako odredbe člana 102.1, predviđaju da prava ili zahtevi trećih lica koji očigledno nisu neosnovani konstituišu nesaobraznost. Nesaobraznost postoji i u slučaju isporuke robe kad je prodavac znao ili je morao znati za zahteve trećih lica.

Na sličan način saobraznost je definisana i u članu IV.A-2:302 DCFR.

3.2. Rješenja u nacionalnim izvorima prava

Kod određivanja pojma saobraznosti i obaveze isporuke saobrazne robe polazi se od instituta **odgovornosti prodavca za materijalne nedostatke ili** mane robe, koji je poznat u većini nacionalnih prava.

Materijalni nedostatak se najčešće u teoriji definiše kao nedostatak prirodne ili normalne savršenosti koja se mijenja prema svakoj stvari i koju kupac ima pravo da očekuje.¹⁹ Pri tome postoje dva pristupa u određivanju pojma nedostatka. Prema prvom pristupu, svaka nesavršenost ili nedostatak stvari predstavlja nesaobraznost. Prema drugom ili funkcionalnom pristupu, samo nedostaci ili imperfekcije koji onemogućavaju ili ometaju upotrebu robe predstavljaju nesaobraznost. Sva nacionalna prava, pa i uniformni akti polaze od funkcionalnog pojma nedostatka, prema kome nedostatak čini stvar nepodobnom za upotrebu kojoj je namijenjena, ili tu upotrebu umanjuje. U tom smislu se navodi da nacionalna prava u nedostatku vide pre štetno dejstvo nego njegovu samu prirodu.²⁰ Međutim, i kod ocene funkcionalnog nedostatka može se poći od različitih kriterijuma: prema normalnoj ili redovnoj upotrebi robe (tzv. objektivni nedostaci), ili prema upotrebi koju su strane izrično ili prećutno predvidjele ugovorom (subjektivni nedostaci), odnosno da li prodavčeva odgovornost za materijalne nedostatke obuhvata odgovornost za posebna svojstva stvari koja su potrebna za posebnu upotrebu predviđenu ugovorom.

Rešenja koja su prihvaćena u pravnoj teoriji i u nacionalnim prvim se u ovom pitanju razlikuju. Tako se u francuskoj teoriji smatra da se odgovornost za nedostatke primjenjuje samo na objektivne nedostatke, dok su u ugovoru izričito obezbijeđene osobine.²¹ U anglosaksonskom pravu su svi oblici neizvršenja, pa i nedostatak stvari, obuhvaćeni jedinstvenim pojmom povrede ugovora (*breach of*

¹⁹ Bogdan Prica, „Uslovi prodavčeve odgovornosti za fizičke mane robe“, *Privrednopravni priručnik*, 1965., br. 6, 6., definiše fizičke mane kao sva nedozvoljena odstupanja od ugovorenih svojstava, a ukoliko svojstva nisu ugovorena ili nisu ugovorena dovoljno isprno, i sva nedozvoljena odstupanja od zakonskih svojstava.

²⁰ M. Draškić, M. Stanivuković, 2005., 318.

²¹ J. Hamel, 1951., 343., po M. Draškić, M. Stanivuković, 2005, 318.

contract). Odgovornost zbog povrede ugovora zavisi od toga da li su sadržane izričite garancije (*express warranties*) ili prećutne garancije (*implied warranties*).²²

U njemačkom Građanskom zakoniku je prihvaćeno rešenje zasnovano na kombinaciji objektivnih i subjektivnih elemenata, pa pojam nedostatka obuhvata smanjenje podobnosti i vrijednosti, kako za uobičajenu, tako i za ugovorom pretpostavljenu upotrebu. Sa druge strane, kao nedostatak se smatra i isporuku druge stvari (*aliud-a*), ili manje količine stvari.²³

Prema austrijskom Građanskom zakoniku odgovornost za nedostatke obuhvata, kako nedostatak izrično ugovorenih svojstava stvari, tako i svojstva koje se kod nje obično pretpostavljaju.²⁴ Identična rješenja sadržana su i u Ruskom Građanskom zakoniku - RGZ, i Zakonu o obligacionim odnosima- ZOO.²⁵

U pogledu pravnih sredstava koja kupcu stoje na raspolaganju u slučaju isporuke robe sa nedostacima, mogu se konstatovati dve tendencije. U jednoj grupi prava se pravi razlika između isporuke robe sa nedostacima (shvaćene u širem ili u užem smislu) i neisporuke, dok je u drugim pravima prihvaćen jedinstveni pojam povrede ugovora koji obuhvata sve vrste neizvršenja ili neurednog izvršenja. Zavisno od toga, u prvoj grupi prava su predviđena različita pravna sredstva u slučaju neizvršenja od slučajeva neurednog izvršenja isporuke. U drugim pravima, jedinstveni koncept povrede ugovora (*breach of contract*), podrazumeva korišćenje istih pravnih sredstava. Savremena tendencija se sastoji u izjednačenju odgovornosti za ispunjenje i odgovornosti za materijalne nedostatke.²⁶

3.3. Rješenja u bivšim jugoslovenskim izvorima prava

Zakon o obligacionim odnosima ne poznaje termin saobraznost, već govori o odgovornosti prodavca za *materijalne nedostatke stvari*. Međutim, slično kao i Bečka konvencija, zakon ne definiše šta se smatra nedostatkom, već nabraja slučajeve kada materijalni nedostaci postoje. Prema odredbama člana 479. ZOO. nedostatak postoji:

1. ako stvar nema potrebna svojstva za njenu redovnu upotrebu ili za promet;

²² M. Draškić, M. Stanivuković, 319.

²³ Njemački Građanski zakonik, paragraf 434. stav 1 i 3.

²⁴ Austriski Građanski zakonik, paragraf 922.

²⁵ Ruski Građanski zakonik, član 475. i 469., Zakon o obligacionim odnosima, član 479.

²⁶ M. Draškić, M. Stanivuković, 2005., 319-320.

2. ako stvar nema potrebna svojstva za naročitu upotrebu za koju je kupac nabavlja, a koja je bila poznata prodavcu, ili mu je morala biti poznata;
3. ako stvar nema svojstva i odlike koje su izričito ili prećutno ugovorene odnosno propisane;
4. kad je prodavac predao stvar koja nije saobrazna uzorku ili modelu, osim ako su uzorak ili model pokazani samo radi obavještenja“.

U Zakonu je napravljena razlika između vidljivih i skrivenih nedostataka, a prodavac odgovara za sve materijalne nedostatke koje je stvar imala u času prelaza rizika na kupca, bez obzira da li mu je to bilo poznato. Jedino ne odgovara za neznatne materijalne nedostatke.²⁷

Pojam materijalni nedostatak najprije podrazumijeva stvarni (fizički) nedostatak koji se prema Opštim uzansama za promet robom nazivaju manama. Pravna teorija poznaje termine *fizičke mane*²⁸ i *mane robe*.²⁹

Fizička mana predstavlja *svako odstupanje prodane stvari od onih svojstava koja ona treba da ima po ugovoru, odnosno poslovnom običaju*, odnosno ona predstavlja odstupanje od kvaliteta robe koju prodavac treba da isporuči.³⁰ To praktično znači da ugovorne strane mogu na izričit i prećutan način ugovoriti svojstva robe u samom ugovoru, ali iz različitih razloga mogu i da propuste to da učine. U tom smislu i u nacionalnim i u međunarodnim izvorima se pravi razlika između ove dve situacije.

U prvom slučaju, ugovorne strane su u samom ugovoru odredile svojstva robe i svako odstupanje od ugovornih, smatra se nedostatkom, tj. povredom ugovorne obaveze.

U drugom slučaju su moguća dva rješenja. Prvo, ako strane nisu ugovorile svojstvo stvari, potrebno je da stvar koja je isporučena ima svojstva za redovnu upotrebu ili za promet. U suprotnom, isporučena je stvar sa nedostatkom. Šta je redovna upotreba, zavisi od okolnosti, To je ono čemu stvar normalno služi i cijeni se u svakom slučaju. Svojstva potrebna za promet tiču se trgovine i stvar mora biti takva da mora imati prođu u trgovini.³¹

²⁷ Poblize o tome vidjeti, član 481 i 482., u vezi sa članom 478. stav 3., Zakona o obligacionim odnosima.

²⁸ Aleksandar Goldštajn, *Privredno ugovorno pravo*, Zagreb, 1967., 263.

²⁹ Vladimir Kapor, *Ugovor o kupovini i prodaji robe - Tumač Opštih uzansi za promet robom*, Beograd, 1961., 149.

³⁰ A. Goldštajn, 1967., 263.

³¹ B. Blagojević, V. Krulj, 1980., 971.

U većini kontinentalnih prava (francusko, italijansko, njemačko, skandinavsko i neka druga), podobnost robe se ceni u odnosu na redovnu upotrebu. Za razliku od kontinentalnih prava, anglosaksonska prava (američko, englesko i druga) traže da roba bude podobna za tržišni promet. Međutim, stranke mogu ugovoriti isporuku stvari koja ima loš kvalitet, ali koja odgovara potrebama kupca i mora imati odgovarajuće standarde.³²

Osim za redovnu upotrebu, od isporučene robe kupac može očekivati da ima i svojstva za posebnu ili "naročitu" upotrebu. S obzirom da ni u jednom, ni u drugom slučaju ugovorne strane nisu ugovorom odredile svojstva robe, kao praktično, postavlja se pitanje, kad roba mora imati svojstva za naročitu upotrebu. ZOO ovaj zahtev vezuje za dva uslova: za namenu za koju kupac nabavlja robu i za znanje prodavca o tome (čl. 479. tačka 2. ZOO). Naročita svrha ne može biti navedena u ugovoru, jer bi se u tom slučaju smatrala ugovorenim svojstvima, već mora prizilaziti iz drugih okolnosti i razloga koji su bili poznati prodavcu. Npr. prodavac i kupac se nalaze u drugom poslovnom odnosu, ili kupac kupuje robu radi sjetve itd.

Prodavac je obavezan i da preda stvar saobraznu uzorku ili modelu, osim ako su uzorak ili model pokazani samo radi obavještenja. U ovom slučaju postoje određene dileme oko toga u kom stepenu svojstva stvari moraju odgovarati mustri ili modelu. Zakon polazi od „saobraznosti“ uzorku ili modelu, dok Opšte uzanse za promet robom – Uzansa broj 141. stav 1. i 2. propisuju da isporučena roba mora „u svemu odgovarati uzorku,“ pa su odstupanja od uzorka dopuštena samo koliko je to predviđeno ugovorom, posebnim uzansama ili trgovinskim običajima. Za razliku od ovako određenih strogih pravila u Opštim uzansama, sudska praksa polazi od toga da nije uvijek moguće potpuno i tačno poklapanje robe sa mustrom, te se stoga shodno načelu savjesnosti i poštenja može uzeti da sem dopuštenih slučajeva odstupanja, i odstupanja u izvjesnim nebitnim i sasvim nevažnim svojstvima nisu od uticaja na valjanost isporuke, ukoliko stranke nisu drugačije dogovorile.³³

Što se tiče nedostatka vezanih za pakovanje – ambalažu i isporuku druge, a ne ugovorene robe (*aliud*), Zakon ne reguliše ove slučajeve, ali pravna teorija i praksa polazi od toga da se i u ovom slučaju ima smatrati da su u pitanju materijalni nedostaci, u širem kontekstu tumačenja pojma *fizičke mane*. Međutim, ovakav pristup je otvorio velike rasprave u pravnoj teoriji, polazeći od toga da je upotreba termina *materijalni nedostatak* neprimjerena, i da bi termin *saobraznost* bolje odgovarao sadržini ovog pojma, odnosno da bi opštim pojmom

³² *Ibid.*

³³ Poblize o tome vidjeti, Presudu bivšeh Vrhovnog privrednog suda broj Sl 624/61 od 08.10.1964. godine.

(ne)saobraznost bili obuhvaćeni i slučajevi vezani za ambalažu, odnosno pakovanje i isporuku *aliud-a*.³⁴

Sudska praksa je u tom pogledu zauzela stav kroz tzv. šire tumačenje pojma *fizičke mane*, u kontekstu korištenih termina, *materijalni nedostatak*, *i/ili saobraznost*, odnosno *nesaobraznost*.

Iz navedenih razloga smatramo sasvim prikladnim rješenja koja je u ovakvim slučajevima, u tumačenju termina *materijalni nedostatak* zauzela sudska praksa i da zamjena terminom saobraznost, kako smatraju neki pravni teoretičari, ne bi ništa suštinski promjenila. Pogotovo imajući u vidu da se saobraznost, odnosno obaveza isporuke saobrazne robe od strane prodavca i pretpostavlja i očekuje, a da isporuka nesaobrazne robe ustvari predstavlja njenu negaciju. Imajući u vidu veliki napredak u razvoju međunarodnih trgovinskih odnosa i prometa roba i usluga, smatramo da bi bilo teško, skoro nemoguće utvrditi i propisati sve elemente saobraznosti takvih proizvoda. Stoga će sudska i arbitražna praksa, vodeći računa o svim okolnostima datog slučaja i namjene kupljene robe, na mnogo jednostavniji način zauzeti odgovarajuće stanovište. Drugim riječima, u ovom kontekstu, smatramo mnogo primjerenijim govoriti o materijalnim nedostacima, nego njihovim zamjenjivanjem opštim pojmom (ne) saobraznosti.

Pojam materijalni nedostatak obuhvata *i isporuku manje količine robe*. Nedostaci u količini isporučene robe nisu obuhvaćeni pojmom materijalni nedostatak, u članu 479. ZOO, ali se iz člana 492(1) ZOO (koji reguliše prava kupca u slučaju postojanja djelimičnih nedostataka), koji govori da djelimični nedostatak postoji kad samo dio stvari ima nedostatke ili kad je predat samo dio stvari, odnosno manja količina od ugovorene, može zaključiti i da isporuka manje količine robe predstavlja materijalni nedostatak.³⁵

³⁴ Komentar Zakona o obligacionim odnosima, knjiga II, redaktori Perović, Stojanović, 73., Kapor, *Ugovor o kupovini i prodaji robe – Tumač Opštih uzansi za promet robom*, 170, 171. Suprotno stanovište je prihvaćeno sudskoj praksi – pobliže o tome vidjeti, Jankovec, *Ugovorna odgovornost*, 144., kao i u delu teorije – Vizner, Ivan Bukljaš, *Komentar Zakona o obveznim (obligacionim) odnosima*, knjiga 3, Zagreb, 1979., 1596.; Goldštajn, *Privredno ugovorno pravo*, 267., po A. Fišer-Šobot, doktorska disertacija, 2009., 83.

³⁵ S. Fišer – Šobot, *doktorska disertacija*, 2009., 83.